

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

NEA KARILUOTO

**Turvapaikanhakijoiden kokemuksia
yli neljä vuotta kestäneestä
turvapaikkaprosessista ja
vastaanottokeskuksessa
asumisesta**

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

SOSIAALIALAN KOULUTUSOHJELMA 2020

Tekijä Kariluoto, Nea	Julkaisun laji Opinnäytetyö, AMK	Päivämäärä Marraskuu 2020
	Sivumäärä 37	Julkaisun kieli suomi
Julkaisun nimi Turvapaikanhakijoiden kokemuksia yli neljä vuotta kestäneestä turvapaikkaprosessista ja vastaanottokeskuksessa asumisesta		
Tutkinto-ohjelma Sosiaalialan koulutusohjelma		
<p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli tuoda esille vuonna 2015 Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden kokemuksia yli neljä vuotta kestäneestä turvapaikkaprosessista ja vastaanottokeskuksessa asumisesta. Tarkoituksena oli selvittää, millaista turvapaikanhakijoiden arki on ja miten pitkään kestänyt turvapaikkaprosessi ja vastaanottokeskuksessa asuminen on vaikuttanut turvapaikanhakijoihin.</p> <p>Tutkimus tehtiin laadullisena tutkimuksena ja sitä varten haastateltiin kuutta vuonna 2015 Suomeen tullutta turvapaikanhakijaa. Aineisto analysoitiin aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttäen. Haastattelut toteutettiin vastaanottokeskuksen tiloissa puhelintulkin välityksellä.</p> <p>Turvapaikanhakijoiden kokemukset yli neljä vuotta kestäneestä turvapaikkaprosessista ja vastaanottokeskuksessa asumisesta olivat yksilöllisiä haastateltavien omien ominaisuuksien ja voimavarojen mukaan, mutta tietyt samat teemat nousivat ilmi jokaisessa haastattelussa. Turvapaikanhakijoiden elämän eri osa-alueisiin eniten vaikuttava asia oli turvapaikkapäätöksen odottaminen. Turvapaikkapäätöksen odottaminen vaikutti mielenterveyteen ja henkiseen hyvinvointiin niitä heikentävästi, mikä osaltaan vaikutti yleiseen jaksamiseen, motivaatioon sekä arjen pyörittämiseen. Vastaanottokeskuksessa asumiseen oli totuttu, mutta siellä asumista ei koettu positiivisesti. Vastaanottokeskuksen palveluihin ja tiloihin oltiin asuinhuoneita lukuun ottamatta pääasiassa tyytyväisiä. Hyvinvointia tukevia asioita olivat muun muassa perhe ja ystävät, arjen rutiinit sekä henkilökunnalta saatu keskusteluapu. Apua ei kuitenkaan aina tarvittaessa haluttu tai osattu pyytää. Tutkimustuloksia voidaan hyödyntää vastaanottokeskuksissa erityisesti pitkään turvapaikkaprosessissa olleiden tukemisen kehittämisessä.</p>		
Asiasanat turvapaikanhakija, turvapaikkaprosessi, vastaanottokeskus, kokemus, odottaminen		

Author Kariluoto, Nea	Type of Publication Bachelor's thesis	Date November 2020
	Number of pages 37	Language of publication: Finnish
Title of publication Asylum seekers' experiences of over four years of asylum process and living in a reception center		
Degree program Bachelor of Social Services		
<p>The purpose of this thesis was to highlight the experiences of asylum seekers who came to Finland in 2015 about the asylum process and living in a reception center for more than four years. The purpose was to find out what the daily life of asylum seekers is like and how the long asylum process and living in a reception center have affected the asylum seekers.</p> <p>The research was conducted as a qualitative research and six asylum seekers who came to Finland in 2015 were interviewed for this purpose. The data were analyzed using data-driven content analysis. The interviews were conducted at the reception center using a telephone interpreter.</p> <p>Asylum seekers' experiences of more than four years of asylum process and living in a reception center were individual according to the interviewees' own characteristics and resources, but certain themes came up in each interview. The thing that most affected the asylum seekers' lives was waiting for the asylum decision. Waiting for the asylum decision had a harmful effect on mental health and mental well-being, which effected to general coping, motivation and running everyday life. Asylum seekers had become accustomed to living in the reception center but living there was not perceived positively. With the exception of the living rooms, the services and facilities of the reception center were mainly satisfying. Well-being was supported by family and friends, everyday routines, and discussion help from staff. However, the asylum seekers weren't always willing or able to ask for help when needed. The research results can be utilized in reception centers, especially in the development of support for those who have been in the asylum process for a long time.</p>		
Key words asylum seeker, asylum process, reception center, experience, waiting		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO.....	6
2 VUOSIA TURVAPAIKANHAKIJANA.....	7
3 MIELENTERVEYS JA HENKINEN HYVINVOINTI.....	8
4 KÄSITTEET.....	10
4.1 Turvapaikanhakija.....	10
4.2 Vastaanottokeskus.....	10
4.3 Vastaanottopalvelut.....	11
4.3.1 Majoitus	11
4.3.2 Vastaanottoraha	11
4.3.3 Terveystenhuolto- ja sosiaalipalvelut.....	12
4.3.4 Tulkki- ja käännöspalvelut.....	13
4.3.5 Työ- ja opintotoiminta	14
4.4 Turvapaikkaprosessi	14
5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI	15
5.1 Tavoitteet	15
5.2 Tutkimusmenetelmä ja sisällönanalyysi.....	15
5.3 Tutkimuksen toteutus	18
6 TULOKSET	19
6.1 Ajatuksia Suomesta	19
6.2 Vastaanottokeskus	20
6.2.1 Tilat.....	22
6.2.2 Henkilökunta	23
6.2.3 Ilmapiiri	24
6.3 Turvapaikkaprosessi.....	25
6.4 Työ ja opiskelu.....	26
6.5 Vapaa-aika	28
6.6 Perhe ja ystävät	29
6.7 Mielenterveys ja henkinen hyvinvointi	31
6.8 Toiveita, haaveita ja tulevaisuuden suunnitelmia	33
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	34
8 POHDINTA.....	38
LÄHTEET	

1 JOHDANTO

Viime vuosien aikana on käyty kiivasta keskustelua turvapaikanhakijoista, uusista vastaanottokeskuksista ja turvapaikkapolitiikasta. Turvapaikanhakijoiden puolesta ja heitä vastaan on järjestetty mielenosoituksia, vastaanottokeskuksiin on kohdistettu ilkivaltaa ja sosiaalisessa mediassa keskustelu turvapaikanhakijoista on ollut monipuolista. Keskustelu turvapaikanhakijoista on ollut siis äänekkästä, vaikka harvalla suomalaisella on läheistä omakohtaista kokemusta turvapaikanhakijoista. Käydyissä keskusteluissa ääneen pääsevät harvoin kuitenkaan oman elämänsä asiantuntijat, eli itse turvapaikanhakijat.

Opinnäytetyöni myötä halusin tuoda esille pitkään vastaanottokeskuksessa asuneiden turvapaikanhakijoiden omakohtaisia kokemuksia pitkittyneestä turvapaikkaprosessista, vastaanottokeskuksessa asumisesta sekä ajatuksia vuosia turvapaikanhakijana olemisesta. Koin tärkeänä turvapaikanhakijoiden pääsevän itse kertomaan arjestaan, elämästään ja omista kokemuksistaan Suomessa.

Opinnäytetyössäni avaan ensin vuotta 2015, jonka aikana Suomeen tuli ennätysmäärä turvapaikanhakijoita, sekä pitkään Suomessa olleiden turvapaikanhakijoiden tilannetta. Sen jälkeen käyn läpi mielenterveyttä, henkistä hyvinvointia ja turvapaikanhakijana olemisen vaikutuksia niihin, sekä erilaisia käsitteitä turvapaikkaprosessiin liittyen. Tämän jälkeen kerron opinnäytetyössä käyttämistäni menetelmistä ja opinnäytetyön prosessista. Lopuksi siirrytään haastattelujen tuloksiin sekä omaan pohdintaan opinnäytetyön tuloksista ja opinnäytetyöprosessista.

2 VUOSIA TURVAPAIKANHAKIJANA

”Vuonna 2015 Eurooppa heräsi suurimpaan pakolaiskriisiin sitten toisen maailmansodan” (Kuosma 2016, 1). Eurostatin tilastojen mukaan vuonna 2015 EU:n jäsenvaltioihin jätettiin 1 255 600 ensimmäistä turvapaikkahakemusta, mikä oli yli kaksinkertaisesti enemmän kuin aiempina vuonna (Eurostat 2016 2020). Saman vuoden aikana myös Suomeen tuli turvapaikanhakijoita enemmän kuin koskaan ennen (Maahanmuuttoviraston [www-sivut](http://www.sivut) 2020b). Kun vuosituhannen alussa turvapaikanhakijoiden määrä Suomessa vaihteli vuosittain muutamien tuhansien välillä, moninkertaistuivat ne vuoden 2015 aikana ennennäkemättömällä tavalla. Vuoden aikana Suomessa jätettiin 32 477 turvapaikkahakemusta, joista vain 213 hakemusta oli uusintahakemuksia. (Kuosma 2016, 1; Maahanmuuttoviraston tilastot 2020.) Viiden vuoden jälkeen kaikkien vuonna 2015 maahan tulleiden turvapaikanhakijoiden turvapaikkaprosessia ei ole vielä saatu päätökseen (Nuotio 2020).

Joidenkin turvapaikanhakijoiden kohdalla turvapaikkaprosessi on kestänyt vuosia ja prosessit voivat pitkittyä useista eri syistä. Turvapaikkaprosessi voi pitkittyä esimerkiksi, jos turvapaikanhakija valittaa Maahanmuuttoviraston tekemästä negatiivisesta turvapaikkapäätöksestä hallinto-oikeuteen ja hallinto-oikeus palauttaa asian Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi. (Turvapaikkaprosessia koskeva selvitys 2019.) Turvapaikanhakija voi myös jättää uusintahakemuksen, mihin syinä voivat olla esimerkiksi muutokset kotimaan turvallisuustilanteessa tai turvapaikanhakijan henkilökohtaiset syyt (Sisäministeriö 2019).

Turvapaikkapäätöksiin vaikuttavia lakeja on muutettu viime vuosien aikana useaan otteeseen. Muun muassa vuonna 2016 ulkomaalaislaista poistettiin humanitaarisella perusteella saatava oleskelulupa ja päätösten valitusaikoja lyhennettiin. Heinäkuussa 2018 voimaan tullut laki vaikuttaa turvapaikkahakemuksien käsittelyn pituuteen. Laki määrittää tällä hetkellä turvapaikkahakemuksen käsittelyajan pituudeksi

maksimissaan kuusi kuukautta. Laki ei kuitenkaan koske niitä turvapaikkahakemuksia, jotka on jätetty ennen uuden lain voimaan tuloa. Näin ollen laki ei koske esimerkiksi viisi vuotta sitten maahan tulleita turvapaikanhakijoita. Jo pitkään Suomessa olleiden turvapaikanhakijoiden turvapaikkaprosessi pitenee, kun lakimuutoksen vuoksi vanhimpien hakemusten rinnalla käsitellään aktiivisesti uusia hakemuksia. (Turvapaikkaprosessia koskeva selvitys 2019.)

3 MIELENTERVEYS JA HENKINEN HYVINVOINTI

”Mielenterveys luo perustan ihmisen hyvinvoinnille ja toimintakyvylle. Se on tärkeä osa kokonaisterveyttä ja erottamattomassa yhteydessä fyysisen terveyden kanssa.” Jokaisen ihmisen mielenterveys rakentuu erilaisten tekijöiden, kuten esimerkiksi fyysisen terveyden ja toimintakyvyn, sosiaalisen tuen, lähipiirin, perheen ja ystävien, ympäristön ja yhteiskunnan sekä kulttuurin ja arvojen, kautta. Nämä mielenterveyteen vaikuttavat osat vaikuttavat myös toinen toisiinsa ja sen kautta syntyy ihmisen oma yksilöllinen kokemus omasta hyvinvoinnista. (Heikkinen-Peltonen, Innamaa & Virta 2014, 10.) Mielenterveyttä tukee ja parantaa perustarpeiden täyttymisen lisäksi oman elämän ennakoitavuus ja kokemus jatkuvuudesta. Niin ikään mielekäs tekeminen, terveelliset elintavat, miellyttävä elinympäristö, osallisuuden tunne ja kokemus mahdollisuudesta vaikuttaa asioihin omassa elämässä kuin yhteisönkin keskellä ylläpitävät ja edistävät henkistä hyvinvointia. (Partonen & Santalahti 2016; Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [www-sivut 2020c](#).)

Turvapaikanhakijoista puhuttaessa mielenterveys ja sen kokeminen on varsin haastava käsite, sillä Suomeen tulee turvapaikanhakijoita monista erilaisista taustoista, maista ja kulttuureista. Joissakin kulttuureissa ei välttämättä tunneta mielenterveyttä käsitteenä tai mielenterveydestä puhuminen voidaan kokea häpeällisenä, eikä avun ja tuen tarvetta välttämättä osata tai haluta ilmaista. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [www-sivut 2020d](#).)

Maahanmuutto itsessään on jokaiselle kotimaastaan pois muuttaneelle ihmiselle suuri ja usein myös stressaava muutos elämässä. Turvapaikanhakijat ja pakolaistaustaiset maahanmuuttajat käsittelevät tätä elämänmuutosta kuitenkin eri tasolla kuin esimerkiksi opiskelun tai perhe-elämän vuoksi maahan muuttaneet (Kerkkänen & Saastamoinen 2013, 55-56). Maahanmuuttajista erityisesti turvapaikanhakijataustaisilla henkilöillä on todettu olevan suurempi depression ja traumaperäisen stressihäiriön riski kuin muilla maahan muuttaneilla. Vuonna 2018 toteutetun turvapaikanhakijoiden terveys- ja hyvinvointitutkimuksen mukaan lähes 40% tutkimukseen osallistuneista miehistä ja naisista oli merkittäviä masennus- ja ahdistuneisuusoireita. (Halla 2007, 469-479; Skogberg ym. 2018, 187.)

Henkiseen hyvinvointiin ja mielenterveyteen vaikuttavat suuret elämänmuutokset ja stressitekijät ovat useimmiten alkaneet jo ennen kotimaasta lähtöä. Kodin ja tutun ympäristön jättämisen lisäksi usein taakse on jäänyt myös perhettä, sukulaisia ja ystäviä, perheenjäseniä on voinut kuolla tai kadota tai ihminen on voinut itse joutua henkilökohtaisesti kokemaan jotain traumatisoivaa. Mahdollisesti vaarallisen pakomatkan lisäksi myös uuteen maahan, kieleen ja kulttuuriin sopeutuminen vaatii ihmiseltä psyykkisesti paljon. (Halla 2007, 469-479; Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen [www-sivut](#) 2020b.) Myös pitkittynyt turvapaikkapäätöksen odottaminen heikentää turvapaikanhakijoiden henkistä hyvinvointia entisestään. Pitkään jatkunut turvapaikkaprosessi pitää jatkuvasti mukanaan myös pitkittynyttä epävarmuutta ja huolta sekä omasta että perheen tulevaisuudesta. Useat turvapaikanhakijat ovat elämässään olleet kidutuksen tai väkivallan uhreina tai vangittuina ja epävarmuus siitä, joutuuko turvapaikanhakija palaamaan pakenemiinsa olosuhteisiin pahentaa psyykkisiä oireita. (Halla 2007, 470.) Masennuksen, ahdistuksen ja traumaperäisen stressihäiriön riskin lisäksi päihteiden väärinkäytön sekä itsemurhan riski on suuri, mikäli kotimaassa koettujen kokemusten lisäksi stressi jatkuu myös uudessa maassa (Sher & Vilens 2010, 5).

Vaikka tutkimuksien mukaan turvapaikanhakijoilla on muita maahanmuuttajaryhmiä ja kantaväestöä suurempi riski mielenterveysongelmiin, ei turvapaikanhakijoita voi kuitenkaan tässäkään tapauksessa yleistää yhdeksi joukoksi. Jokainen ihminen on yksilö omine kokemuksineen, eivätkä kaikki kärsi mielenterveyden ongelmista. Se, minkä joku toinen kokee traumaattisena tai stressaavana, ei välttämättä näyttäydä

toiselle samanlaisena. Ihmisillä on myös erilaisia sisäisiä keinoja ja tapoja selviytyä kuormittavista tilanteista. Sisäisten selviytymistapojen lisäksi mm. arjen rutiinit, harrastusmahdollisuudet, sosiaaliset suhteet sekä erilaiset vuorovaikutus- ja tunnetaidot tukevat pärjäämistä kuormittavissa tilanteissa. (Suomen Mielenterveysseura n.d., 3-7.)

4 KÄSITTEET

4.1 Turvapaikanhakija

Turvapaikanhakijalla tarkoitetaan henkilöä, joka on lähtenyt kotimaastaan erinäisten syiden takia hakemaan suojelua ja oleskeluoikeutta vieraasta maasta. Kotimaasta lähtemisen syitä voivat olla esimerkiksi kotimaassa oleva sota, vaino tai sen uhka. Suurin osa kotimaansa jättävistä ihmisistä päätyy hakemaan turvapaikkaa kotimaan lähialueilta, osa jatkaa matkaa pidemmälle. Turvapaikanhakija ei ole pakolainen, sillä pakolainen on henkilö, joka on saanut turvapaikan jostakin maasta. Saadessaan turvapaikan turvapaikanhakija saa pakolaisaseman. (Sisäministeriön [www-sivut 2020a.](#)) Eniten turvapaikanhakijoita on tullut Suomeen Irakista, Somaliasta, Afganistanista, Kosovosta, Syyriasta, Albaniasta, Nigeriasta, Venäjältä, Marokosta ja Algeriasta (Punaisen Ristin [www-sivut 2020](#)).

4.2 Vastaanottokeskus

Vastaanottokeskus toimii turvapaikanhakijoiden asuinpaikkana ja tarjoaa turvapaikanhakijoille vastaanottopalveluja turvapaikkaprosessin aikana (Pakolaisuuden ABC 2019, 26). Vastaanottopalveluiden lisäksi turvapaikanhakijat saavat vastaanottokeskuksesta tietoa, apua ja ohjausta erilaisissa tilanteissa (Maahanmuuttoviraston [www-sivut 2020e](#)). Vastaanottokeskuksia ylläpitää valtion lisäksi esimerkiksi järjestöt, kuten Suomen punainen risti, ja yritykset. Maahanmuuttoviraston tehtävänä on vastaanottokeskusten toiminnan

suunnitteleminen, ohjaaminen ja valvominen. (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020a.)

4.3 Vastaanottopalvelut

Vastaanottotoimintaa ohjaa laki kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta. Lain määrittämiin vastaanottopalveluihin kuuluu majoitus, vastaanottoraha, sosiaalipalvelut, terveydenhuoltopalvelut, tulkki- ja käännöspalvelut ja työ- ja opintotoiminta. Joissain vastaanottokeskuksissa vastaanottopalveluina voidaan tarjota myös ateriat. (Vastaanottolaki 746/2011, 1 §, 13 §.)

4.3.1 Majoitus

Turvapaikanhakijat majoitetaan vastaanottokeskukseen turvapaikkaprosessin ajaksi. Halutessaan henkilö voi asua myös yksityismajoituksessa esimerkiksi puolison, ystävien tai sukulaisten luona. (Työ- ja elinkeinoministeriön www-sivut 2020.) Turvapaikanhakijoiden majoittamisessa vastaanottokeskukseen otetaan huomioon henkilön sukupuoli ja ikä. Lisäksi majoitus on järjestettävä niin, että halutessaan perheenjäsenillä on mahdollisuus asua yhdessä. Ilman huoltajaa olevat alaikäiset majoitetaan tukiasuntoloihin tai ryhmäkoteihin. (Vastaanottolaki 746/2011, 16 §, 17 §.) Yksityismajoitukseen majoituttaessa turvapaikanhakijan tulee ilmoittaa yksityismajoitusosoitteensa sekä esittää vuokrasopimus tai muu kirjallinen selvitys siihen vastaanottokeskukseen, mihin henkilö on rekisteröity ja mistä hän saa vastaanottopalvelunsa (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020c).

4.3.2 Vastaanottoraha

Vastaanottorahaa myönnetään välttämättömän toimeentulon turvaamiseksi. Vastaanottoraha kattaa turvapaikanhakijan ruokamenojen lisäksi jokapäiväiseen toimeentuloon kuuluvat menot, kuten vaatteet, vähäiset terveydenhuoltokulut, paikallisliikenteen ja puhelimen käytöstä aiheutuvat menot. Mikäli turvapaikanhakijalla tai hänen perheellään on erityisiä tarpeita, voidaan tarpeelliseksi

harkittuihin menoihin myöntää vastaanottorahan lisäksi täydentävää vastaanottorahaa. (Vastaanottolaki 746/2011, 19 §.)

Turvapaikanhakija voi hakea vastaanottorahaa siitä vastaanottokeskuksesta, johon hänet on rekisteröity. Vastaanottorahan myöntää vastaanottokeskus ja maksaa valtio. Vastaanottorahan määrä ei ole aina sama, vaan siihen vaikuttaa esimerkiksi se, tarjoaako vastaanottokeskus ateriapalveluja, onko turvapaikanhakija yksinasuva tai yksinhuoltaja, perheensä kanssa asuva täysi-ikäinen, perheensä kanssa asuva lapsi vai ilman huoltajaa asuva alaikäinen. Tämän lisäksi vastaanottorahan määrään vaikuttaa myös omat ja puolison tulot ja varat. Vuonna 2020 vastaanottorahan määrä on enintään 315,29 €/kk/aikuinen sellaisessa vastaanottokeskuksessa, jossa ei tarjota ateriapalveluja. Ateriapalvelullisissa vastaanottokeskuksissa vastaanottorahan enimmäismäärä on 92,41 €/kk. (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020d.)

4.3.3 Terveystenhuolto- ja sosiaalipalvelut

Aikuisilla turvapaikanhakijoilla on oikeus saada kiireellistä ja välttämätöntä terveydenhoitoa. Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla sen sijaan on samanlaiset oikeudet terveydenhuoltoon kuin kuntalaisillakin.

Aikuisten kiireellinen hoito kattaa esimerkiksi kiireellisen lääketieteellisen hoidon, suun terveydenhuollon ja kiireellisen mielenterveys- ja päihdehoidon sekä psykososiaalisen tuen ja synnytyksen hoidon. Välttämättömään hoitoon kuuluvat sellaiset tutkimukset, taudinmääritykset ja niihin liittyvät hoidot, joiden terveydenhuollon ammattihenkilö määrittelee olevan välttämättömiä.

Vastaanottokeskuksessa työskentelevä terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja tekee turvapaikanhakijalle alkuterveystarkastuksen, jonka yhteydessä hoitaja selvittää turvapaikanhakijan terveydentilan, terveydenhuollon palveluiden tarpeen sekä hoitoa vaativat sairaudet. Alkuterveystarkastuksen lisäksi terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja pitää vastaanottokeskuksessa sairausvastaanottoa, jossa terveydenhoitaja tai sairaanhoitaja tapaa asiakkaita terveystasioihin liittyen. Mikäli turvapaikanhakijan terveystasiat vaativat jatkotoimenpiteitä, vastaanottokeskuksen terveydenhoitaja tai

sairaanhoitaja ohjaa asiakkaan eteenpäin esimerkiksi lääkärille, erikoislääkärille, neuvolaan tai hammaslääkəriin. Turvapaikanhakijoiden terveydenhuoltokustannuksista vastaa Maahanmuuttovirasto ja vastaanottokeskukset. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2020a.)

Vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja auttaa, neuvoa ja ohjaa turvapaikanhakijoita erilaisissa sosiaalisissa ongelmatilanteissa (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020f). Sosiaalityöntekijän tai sosiaaliohjaajan lisäksi vastaanottokeskuksissa työskentelee myös ohjaajia. Vastaanottokeskuksessa turvapaikanhakija saa tarvittaessa tukea ja neuvontaa tukikeskustelujen muodossa, kriisityötä tai ohjausta arjen toimissa. (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020g.) Turvapaikanhakijalla on oikeus myös muihin sosiaalipalveluihin, mikäli vastaanottokeskuksen sosiaalityöntekijä tai sosiaaliohjaaja katsoo ne välttämättömiksi (Vastaanottolaki 746/2011, 25§). Alaikäisen turvapaikanhakijan tarvitessa sosiaalipalveluja tulee toimia hienovaraisesti ja niin, että toimenpiteistä aiheutuu lapselle ja perheelle mahdollisimman vähän haittaa. Lapsen vanhempia tulee tukea lapsen kasvatuksessa. Turvapaikanhakijalapsi on oikeutettu kunnan järjestämiin lastensuojelun palveluihin, jos lapsella on todettu tarve lastensuojeluun. (Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2020.)

4.3.4 Tulkki- ja käännöspalvelut

”Turvapaikanhakijalla on oikeus tulkkaukseen viranomaisasioissa” (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020h). Jos turvapaikanhakija ei osaa suomen tai ruotsin kieltä tai hän ei voi tulla ymmärretyksi sairautensa tai vammaisuutensa takia, vastaanottokeskus järjestää tulkin tai käännöksen viranomaisasioissa joko henkilön äidinkielellä tai sellaisella kielellä, jota asiakas ymmärtää (Vastaanottolaki 746/2011, 27§). Tarvittaessa vastaanottokeskus järjestää tulkin esimerkiksi sosiaalityöntekijän, sosiaaliohjaajan tai terveydenhoitajan vastaanotolle. Tulkkia voidaan käyttää myös arjen muissa tilanteissa, mutta useimmat tällaiset arjen tilanteet pyritään hoitamaan niin, ettei tulkkia tarvittaisi. (Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020i.)

4.3.5 Työ- ja opintotoiminta

Vastaanottokeskus järjestää työ- ja opintotoimintaa, johon jokaisella täysi-ikäisellä turvapaikanhakijalla on velvollisuus osallistua. Jos turvapaikanhakija ei osallistu työ- ja opintotoimintaan tai kokonaan kieltäytyy siitä, se voi vaikuttaa henkilön vastaanottorahan vähentämiseen. Yleensä vastaanottokeskuksen opintotoiminta tarkoittaa suomen- tai ruotsin kielen oppitunteja ja työtoiminta esimerkiksi vastaanottokeskuksessa tapahtuvaa siivousta, piha- tai muita huoltotöitä. Työ- ja opintotoimintaan kuuluu myös pakollinen suomalaisen yhteiskunnan kurssi, jossa kerrotaan suomalaisesta yhteiskunnasta ja kuinka se toimii.

Turvapaikanhakijat voivat hakeutua töihin tai opiskelemaan myös vastaanottokeskuksen ulkopuolelle. Tehdäkseen palkkatöitä vastaanottokeskuksen ulkopuolella henkilön työnteko-oikeus tulee olla voimassa. Turvapaikanhakija voi hakea opiskelemaan ja vastaanottaa opiskelupaikan, mikäli oppilaitos sen mahdollistaa. (Maahanmuuttoviraston [www-sivut 2020j.](#))

4.4 Turvapaikkaprosessi

Turvapaikkaprosessi käynnistyy, kun henkilö saapuu Suomeen ja ilmoittaa rajatarkastusviranomaiselle tai poliisille haluavansa hakea turvapaikkaa. Suomessa turvapaikkaa pitää hakea henkilökohtaisesti ja sitä voi hakea vain Suomen rajojen sisällä. Turvapaikkahakemuksen vastaanottanut viranomainen kirjaa henkilön turvapaikkahakemuksen, rekisteröi turvapaikanhakijan ja kirjaa tämän perustiedot. Turvapaikanhakijalta pyydetään allekirjoitus, valokuva ja sormenjäljet. Tämän jälkeen rajaviranomainen tai poliisi ohjaa turvapaikanhakijan vastaanottokeskukseen, jossa henkilö saa asua turvapaikkaprosessin ajan. Maahanmuuttoviraston saatua turvapaikkahakemuksen se tutkii, jatkaako se hakemuksen käsittelyä. Jos selviää, että Suomen sijasta toinen EU-jäsenvaltio on vastuussa kyseisen turvapaikanhakijan turvapaikkahakemuksen käsittelystä, turvapaikanhakija käännytetään takaisin tähän valtioon. Jos Maahanmuuttovirasto jatkaa hakemuksen käsittelyä, se kutsuu turvapaikanhakijan turvapaikkapuhutteluun. Turvapaikkapuhuttelun jälkeen Maahanmuuttovirasto käsittelee hakemusta ja tekee päätöksen, joka voi olla joko myönteinen tai kielteinen. (Maahanmuuttoviraston [www-sivut 2020k.](#)) Saadessaan

kielteisen päätöksen turvapaikanhakijan tulee poistua Suomesta määräajan sisällä. Turvapaikanhakija voi ilmoittaa haluavansa poistua vapaaehtoisesti, jolloin turvapaikanhakijalle voidaan myöntää vapaaehtoisen paluun tukea. Turvapaikanhakija voi myös valittaa Maahanmuuttoviraston kielteisestä päätöksestä hallinto-oikeuteen, joka joko hylkää valituksen tai palauttaa asian Maahanmuuttovirastolle uudelleen käsiteltäväksi. Jos turvapaikanhakija ei poistu maasta määräajan sisällä, turvapaikanhakija voidaan poistaa maasta. (InfoFinlandin [www-sivut 2020.](#)) Saadessaan myönteisen turvapaikkapäätöksen tai muulla perusteella myönnetyn oleskeluluvan turvapaikanhakija siirtyy kuntaan kunnan asukkaaksi (Maahanmuuttoviraston [www-sivut 2020k](#)).

5 OPINNÄYTETYÖN PROSESSI

5.1 Tavoitteet

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää, kuinka pitkään Suomessa olleet turvapaikanhakijat kokevat turvapaikkaprosessin ja asumisen vastaanottokeskuksessa. Haastatteluihin osallistuneet turvapaikanhakijat olivat haastattelujen aikaan asuneet yhdessä tai useammassa vastaanottokeskuksessa yhteensä noin neljän vuoden ajan. Tutkimusta varten halusin haastatella nimenomaan pitkään vastaanottokeskuksessa asuneita henkilöitä, sillä halusin opinnäytetyölläni tuoda esille näkökulman siitä, miten pitkäaikainen turvapaikkapäätöksen odottaminen ja vastaanottokeskuksessa asuminen vaikuttaa turvapaikanhakijoihin, miten he kokevat nämä asiat ja millaista heidän arkensa on monta vuotta kestäneen turvapaikkaprosessin keskellä.

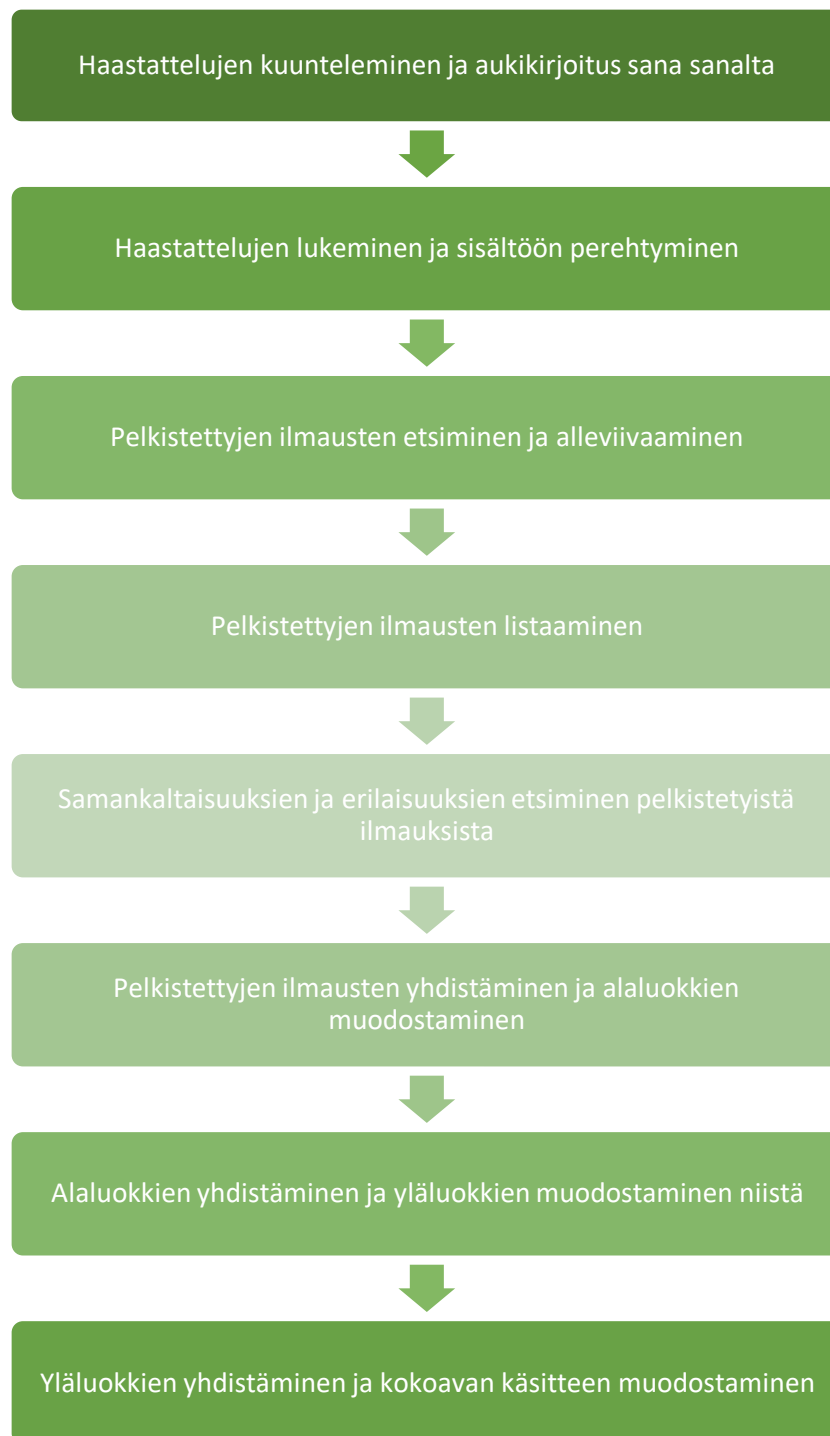
5.2 Tutkimusmenetelmä ja sisällönanalyysi

Tutkimusmenetelmänä käytin laadullista tutkimusmenetelmää ja aineistonkeruumenetelmänä teemahaastattelua. Haastatteluilla kerätyn aineiston analysoin käyttämällä aineistolähtöistä sisällönanalyysia. Menetelmien valintaan

vaikuttivat opinnäytetyön aihe sekä haastateltavana olleen asiakasryhmän erityispiirteet.

Laadullisen tutkimuksen tavoitteena on mm. ymmärtää jotakin tiettyä toimintaa tai kuvata jotakin ilmiötä tai tapahtumaa. Sen vuoksi on erityisen tärkeää, että haastateltavat tietävät tutkittavasta asiasta mahdollisimman paljon tai heillä on asiasta omakohtaista kokemusta (Tuomi & Sarajarvi 2009, 85). Haastattelu tuo mukanaan mahdollisuuden selventää ja toistaa kysymyksiä, oikoa mahdollisia väärinkäsityksiä ja keskustella haastateltavan kanssa, toisin kuin esimerkiksi kyselyssä. Teemahaastattelussa esiin tuotavat teemat ja kysymykset on muodostettu jo etukäteen sen mukaan, mitä tutkittavasta aiheesta tiedetään ja teemahaastattelun tarkoituksena on löytää vastauksia tutkimustehtävän mukaisesti. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 73-75.)

Aineistolähtöistä sisällönanalyysia käyttämällä saadaan sanallinen ja selkeä, tiivis kuvaus tutkimuksen aiheesta. Vastaus tutkimustehtävään saadaan yhdistelemällä aineiston analysoinnin kautta ylös nousseita käsitteitä. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 108-112.) Seuraavassa kuviossa käydään läpi vaihe vaiheelta tutkimuksen aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen.

Kuvio 1. ”Aineistolähtöisen sisällönanalyysin eteneminen” (Tuomi & Sarajarvi 2009, 109).

Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä prosessi jaetaan pääasiassa kolmeen osaan; aineiston pelkistämiseen eli redusointiin, ryhmittelyyn eli klusterointiin ja teoreettisten käsitteiden luomiseen eli abstrahointiin. Pelkistämisessä eli redusoinnissa puhtaaksi kirjoitettu tutkimusaineisto käydään läpi ja siitä karsitaan pois kaikki tutkimukselle

epäolennaiset asiat pois. Tutkimustehtävä ohjaa tutkimukselle epäolennaisien ja olennaisien asioiden havaitsemista. Ryhmittelyssä eli klusteroinnissa aineistosta etsitään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia. Samoja ilmiöitä kuvaavat käsitteet ryhmitellään ja ryhmät luokitellaan alaluokiksi niitä kuvaavien otsikoiden alle. Alaluokkia ryhmittelemällä syntyy yläluokkia, yläluokkia yhdistelemällä muodostuu pääluokkia ja pääluokat ryhmitellään jälleen yhdistäviksi luokiksi. Klusterointi on osa abstrahointia, missä tutkimuksen kannalta oleellisten, alkuperäisten, ilmaisujen pohjalta muodostetaan teoreettisia käsitteitä. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103-112.)

5.3 Tutkimuksen toteutus

Toteutin tutkimukseni yhteistyössä erään loppuvuonna 2015 avatun Suomen Punaisen Ristin vastaanottokeskuksen kanssa. Pyrin saamaan haastateltaviksi mahdollisimman erilaisissa elämäntilanteissa olevia ja erilaisia taustoja omaavia turvapaikanhakijoita, jotta pääsin tuomaan esille kokemuksia ja ajatuksia monelta erilaiselta kannalta. Haastattelut toteutettiin alkusyksystä 2019, jolloin haastateltavat olivat olleet Suomessa noin neljä vuotta.

Tutkimukseeni osallistui kuusi kolmesta eri maasta kotoisin olevaa turvapaikanhakijaa. Ikähaitari haastateltavien kesken vaihteli nuoresta aikuisesta reilusti keski-ään ylittäneeseen. Osa haastateltavista asui vastaanottokeskuksessa perheensä kanssa ja osa haastateltavista oli tullut Suomeen yksin. Haastateltavia yhdisti se, että kaikki tutkimukseen osallistuneet olivat tulleet Suomeen loppukesästä vuonna 2015. Osa haastateltavista oli asunut kyseisessä vastaanottokeskuksessa koko sen olemassaolon ajan, jotkut haastateltavat olivat siirtyneet sinne hieman myöhemmin asuttuaan ensin toisessa vastaanottokeskuksessa.

Haastattelut toteutettiin vastaanottokeskuksen tiloissa rauhallisessa paikassa haastateltavien kanssa ennalta sovittuihin aikoihin. Vastaanottokeskus tarjosi käyttöön tulkkaukspalvelu Túlkan mobiilisovelluksen, jonka kautta pystyin tilaamaan puhelintulkkauksen haastatteluihin. Käytin puhelintulkkausta jokaisessa haastattelussa, vaikka osa haastateltavista puhuikin hyvää suomea tai englantia. Tulkin käyttö oli mielestäni tästä huolimatta tutkimuksen kannalta tärkeää, jotta jokainen

haastateltava sai haastattelukysymykset omalla äidinkielellään ja jotta jokainen haastateltava pystyi myöskin vastaamaan kysymyksiin omalla äidinkielellään, juuri haluamallaan tavalla ja ilman kielimuuria.

Ennen varsinaista haastattelua kerroin tulkin välityksellä jokaiselle haastateltavalle kuka olen ja missä roolissa teen haastattelut sekä haastattelun ja opinnäytetyöni tarkoituksen. Samalla kerroin haastateltaville haastattelun olevan täysin vapaaehtoista ja anonyymiä. Kenenkään nimi, ikä tai kansalaisuus ei tulisi opinnäytetyössä ilmi, vaikka niitä kysyinkin haastattelujen alussa taustatietona. Kerroin myös, että haastatteluun osallistuminen ei vaikuta turvapaikkaprosessin kulkuun tai turvapaikkapäätökseen. Painotin sitä, että mihinkään kysymykseen ei ole pakko vastata ja että haastateltava voi halutessaan keskeyttää haastattelun tai perua osallistumisensa tutkimukseen missä vaiheessa tahansa. Kerroin, että haastateltavat voivat myös haastattelujen jälkeen halutessaan lisätä tai selventää haastattelussa antamiaan vastauksiaan. Kerroin haastateltaville äänittäväni haastattelut myöhempää litterointia varten ja että äänitteet poistettaisiin haastattelut litteroituani. Myös kaikki tulkit olivat tietoisia haastattelujen äänittämisestä.

6 TULOKSET

6.1 Ajatuksia Suomesta

Ennen Suomeen tuloa suurimmalla osalla haastatelluista turvapaikanhakijoista oli pääasiassa positiivisia ajatuksia ja mielikuvia Suomesta. Osa haastatelluista oli kuullut Suomesta ystäviltään, mutta osa haastatelluista kertoi, ettei oikeastaan tiennyt mitään erityistä Suomesta ennen maahan tuloa. Suomi oli näyttäytynyt haastateltavien mielikuvissa rauhallisena ja turvallisena maana, jolla ei ollut ongelmia muiden maiden kanssa. Myös ajatukset suomalaisista olivat positiivisia – eräs turvapaikanhakija oli kuullut, että suomalaiset ovat hyviä ja mukavia ihmisiä. Yksi haastatelluista kertoi kuullensa ennen maahan tuloa, että Suomessa voisi joutua rasismien uhriksi

valtaväestöstä poikkeavan ulkonäön vuoksi, koska Suomessa ulkomaalaisten osuus väestöstä on pieni.

”Ainoastaan ennen Suomeen tuloa mulla oli ollut Nokian kännykkä ja silloin tiesin, että Nokia tehdään Suomessa.”

”Mä odotin ja ajattelin Suomesta ennen, kun me oltiin tultu, että minä saan elämän, jonka minä toivon ja turvallisuutta ja semmosta niinku asiaa mitä jokainen ihminen rakastaa, niitä minä odotin.”

Kaikki haastatellut myönsivät Suomen vastanneen odotuksia jollakin tasolla. Suomen todettiin olevan hyvä maa, jossa on rauhallista ja turvallista asua, terveydenhuolto on toimivaa ja ihmisillä on täällä oikeuksia. Hyvänä asiana pidettiin myös lainvalvontaa ja sitä, että lain rikkomisesta saa rangaistuksen. Haastateltavat kertoivat sopeutuneensa Suomeen ja asuinkaupunkiinsa hyvin. Neljä vuotta turvapaikanhakijana olemisen Suomessa oli näyttäytynyt haastateltaville kuitenkin hyvin eri tavoin ja myös ajatukset Suomesta olivat muuttuneet vuosien aikana. Suurimpana epäkohtana ja pettymyksenä kaikki haastateltavat toivat ilmi sen, etteivät olleet vielä saaneet oleskelulupaa tai päätöstä turvapaikkaprosessiinsa. Turvapaikkaprosessin oli odotettu olevan nopeampi kuin mitä se oli ollut, eikä Suomen maahanmuuttopolitiikkaan oltu tyytyväisiä. Osa haastatelluista kertoi kokeneensa rasismia, jotkut ulkomaalaisuuden vuoksi, toiset turvapaikanhakijan statuksen vuoksi.

”Että meitä ei otettu hyvin vastaan, että ajattelin sitä, kun että tulee tänne turvapaikanhakijana niin ihmiset ottaisi paremmin vastaan, mut tuntu vaan siltä, et meitä katotaan silleen että ”yöh, vitsi nää turvapaikanhakijat on tullut tänne niinku valtaamaan tämän maan” ja meitä katotaan vähän niinku eri tavalla.”

6.2 Vastaanottokeskus

Alkuaika vastaanottokeskuksessa koettiin vaikeana aikana. Maahantulon jälkeen odotusajan vastaanottokeskukseen muuttaminen oli pelottavaa, koska uuteen maahan

saapumisen lisäksi kaikki muukin oli uutta. Osa haastateltavista toi ilmi, etteivät he oikeastaan tienneet mikä vastaanottokeskus on, miten siellä toimitaan ja minkälaisia ihmisiä siellä on.

”Kun meidät tuotiin tänne bussilla, ei tuntunut yhtään siltä, että tämä olisi vastaanottokeskus, vaan vankila, koska meitä ihmisiä tuli tänne samaa aikaa tosi paljon.”

Osa haastateltavista oli Suomessa olon aikana muuttanut vastaanottokeskuksesta toiseen ja se toi esiin erilaisia tunteita. Tutuksi tulleen vanhan vastaanottokeskuksen ja siellä syntyneiden ystävyys-suhteiden jättäminen tuntui pahalta, koska etenkin yksin maahan tulleet kokivat ystävien tuen ja läsnäolon korvaamattomana oman perheen ollessa kaukana. Toisille vastaanottokeskuksen vaihtaminen näyttäytyi positiivisena ja elämänlaatua parantavana asiana, koska uusi vastaanottokeskus oli sijainniltaan aiempaa parempi, liikkuminen kauppoihin ja muiden palvelujen lähelle oli helpompaa ja turvapaikanhakijat kokivat näin saavansa enemmän sisältöä arkeen.

”Se vanha vastaanottokeskus missä me olimme niin oikeestaan ei ollut mitään hyvällä tunteella siellä, mutta mä oon täällä tyytyväisiä, täällä vastaanottokeskuksessa, että tykkään olla täällä.”

Alun vaikeista ajoista huolimatta vastaanottokeskuksessa olemiseen ja siellä asumiseen oli totuttu ajan saatossa, kun vastaanottokeskus ja sen työntekijät ja toimintatavat olivat tulleet tutuiksi. Vastaanottokeskuksen toimintatapojen oppiminen, työntekijöiden apu, mielekkään tekemisen löytäminen ja kaupungin tuntemaan oppiminen auttoi uuteen arkeen sopeutumisessa. Vaikka vastaanottokeskuksessa asumiseen oli neljän vuoden aikana sopeuduttu ja siellä asuminen nähtiin kotimaata parempana vaihtoehtona, vastaanottokeskuksessa elämiseen tottuminen koettiin negatiivisesti ja siellä asuminen olosuhteiden pakkona.

”No mä ajattelin vaan että se on sellanen väliaikainen paikka. Silloin minä en ajatellut missään tapauksessa, että elämäni tulee olemaan vaan tässä vastaanottokeskuksessa. Että tää olis vaan yksi pysäkki, ei päätepysäkki.”

”Vaikka on tää tilanne, niin olemme täällä, että jos olisimme kotimaassa niin varmasti me emme olisi enää elossa, että on kyllä hyvä, vaikka ollaan täällä.”

6.2.1 Tilat

Vastaanottokeskus, jossa haastateltavat asuvat, on entinen laitosrakennus, jossa kaikki tilat ovat yhdessä rakennuksessa. Vastaanottokeskuksen ensimmäisessä kerroksessa sijaitsee vastaanottokeskuksen toimiston lisäksi terveydenhoitajien ja sosiaalityöntekijöiden vastaanottohuoneet, suomen kielen opetukseen tarkoitettu luokkahuone, kuntosali, iso aula, jossa voi viettää aikaa sekä joka päivä klo 6.30-21.30 auki oleva iso yhteiskeittiö, mistä löytyy uuneja, mikroja sekä tiskikone. Asuinhuoneet sijaitsevat kolmessa eri kerroksessa, joista yksi kerros on pääasiassa perheiden asuttama. Jokaisessa kerroksessa on myös yhteiskäytössä oleva aula sekä pyykinpesu- ja kuivaushuoneet. Vastaanottokeskuksessa on lapsille tarkoitettu leikkihuone, johon pääsee pääasiassa yhdessä ohjaajien kanssa ja Hiljainen huone, jonka saa käyttöönsä pyydettäessä panttia vastaan, esimerkiksi läksyjen tekoa tai lukemista varten. Vastaanottokeskuksen asuinhuoneissa on jääkaappi, mutta kaikki ruoan laitto tapahtuu ensimmäisen kerroksen yhteiskeittiössä. Jokaisessa huoneessa on oma suihku ja wc. Vastaanottokeskuksen huoneet on mitoitettu jopa neljälle hengelle, mutta pääasiassa huoneissa asutaan kahdestaan huonekaverin kanssa. Perheiden kohdalla huoneiden lukumäärä katsotaan perhekohtaisesti perheenjäsenten lukumäärän ja lasten ikien mukaan.

Vastaanottokeskuksen yhteiset tilat koettiin pääasiassa hyvinä ja toimivina, vaikka jotkut asiat häiritsivätkin. Turvapaikanhakijoiden työ- ja opintotoimintana toteutettavan siivouksen koettiin olevan joskus puutteellista ja asuinkerrokseen vievien hissien kerrottiin menevän usein rikki. Vastaanottokeskuksen yhteiskeittiön toivottiin olevan pidempään auki, varsinkin sellaisina päivinä, kun takaisin vastaanottokeskukseen pääsee vasta myöhään illalla työpäivän jälkeen.

Turvapaikanhakijoiden asuinhuoneiden pieni koko puhutteli suurinta osaa haastateltavista ja erityisesti perheelliset kertoivat huoneiden olevan ahtaita monelle ihmiselle ja yksityisyyden ja oman tilan olevan vähäistä. Huoneiden koettiin olevan sopivia väliaikaiseen majoittumiseen, mutta ei pitkäaikaiseen asumiseen. Huonekaverin kanssa asuvien elämään haasteita toi lisäksi erilaiset rytmit arjessa.

”Rajottaa, kun asut muiden kanssa samassa huoneessa, et pysty puhua puhelimesta milloin haluat ja tota, varsinkin silloin kun lähdet aamulla töihin niin aikasemmin ja valot päällä ja niin pois päin. Samalla jos sun pitää katsoa, että sulla on toinen asukas siinä kotona nukkumassa ja kunnioitat häntä ja et halua häiritä häntä nukkuessa.”

6.2.2 Henkilökunta

Haastateltavien vastaanottokeskuksen henkilökuntaan kuuluu johtaja, sosiaalityöntekijä ja sosiaalihojaaja, kaksi terveydenhoitajaa, sihteeri, kriisi- ja perhetyöntekijä, vastaava ohjaaja, suomen kielen opettaja ja seitsemän ohjaajaa. Vastaanottokeskuksen toimisto ja asiakkaille tarkoitettu palvelupuhelinnumero on auki päivittäin kello 8-22 välillä. Vastaanottokeskuksen ohjaajien toimenkuvaan kuuluu mm. asukkaiden arjen tukeminen ja neuvominen, yhteydenpito viranomaisiin, asumiseen liittyvien asioiden hoitaminen ja työ- ja opintotoiminnan toteutumisen valvominen. Johtajalle, terveydenhoitajille ja sosiaalityöntekijälle ja -ohjaajalle on mahdollista varata tapaamisaikaa arkipäivisin.

Vastaanottokeskuksen henkilökuntaa kuvailtiin pääosin hyviksi ja ystävällisiksi työntekijöiksi, jotka käyttäytyvät kunnioittavasti ja huomioonottavasti vastaanottokeskuksen asukkaita kohtaan. Osa haastateltavista kertoi tulevansa työntekijöiden kanssa hyvin toimeen ja saaneensa paljon apua vastaanottokeskuksen työntekijöiltä. Haastateltavien kokemuksien mukaan terveydenhoitajille ja sosiaalipuolen työntekijöille oli helppo saada vastaanottoaikoja. Terveydenhoitajalta saatu keskusteluapu koettiin merkityksellisenä ja terveydenhoitajan läheteellä pääsi nopeasti lääkäriin tarvittaessa. Osa haastateltavista kertoi käyvänsä harvoin

toimistossa hoitamassa asioitaan tai käyttävänsä hyvin vähän vastaanottokeskuksen terveys- ja sosiaalipalveluja.

”Sanon vaan suoraan, että olen tyytyväinen kaikista täällä ja ketä on ollut täällä ja aina niinkun auttanut mua ja aina mitä olemme tarvinnut, niin he on yrittänyt niinku auttaa.”

Vastaanottokeskuksen työntekijät nähtiin ainoina, joilta turvapaikanhakijat voivat pyytää apua. Jos apua ei pyydettyäessä saatu, se usein koettiin pettymyksenä ja luottamuksen menettämisenä sitä työntekijää kohtaan, jolta apua ei saatu ja jatkossa pyrittiin asioimaan muiden työntekijän kanssa.

”Mä meen puhumaan toimiston kanssa niin mä tiedän kuka auttaa mua tai tekee jotain mun hyväksi. Mut sitten, jos on joku toinen... Jos nään sen ihmisen niin en mee sen luokse tai niinku pyytää siltä mitään.”

Työntekijöiden ei koettu puuttuvan tarpeeksi esimerkiksi siisteyteen tai lasten riehumiseen yleisissä tiloissa. Erään haastateltavan mukaan jotkut ohjaajat tarkastivat turvapaikanhakijoiden työtoimintaan kuuluvia siivouksia huolimattomammin kuin toiset. Ohjaajien toivottiin ottavan enemmän kantaa lasten huonoon käyttäytymiseen ja riehumiseen, koska ohjaajilla oli haastateltavan käsityksen mukaan vastuun lisäksi valtaa puuttua asiaan.

6.2.3 Ilmapiiri

Vastaanottokeskuksen ilmapiiri koettiin hyvin eri tavoin haastateltavien joukossa. Osa haastateltavista kertoi viettävänsä paljon aikaa vastaanottokeskuksen ulkopuolella ja heidän aikansa kului yleensä töissä tai ystävien luona, eikä heillä ollut kommentoitavaa vastaanottokeskuksen ilmapiiriin yleisesti.

Tärkeimpänä hyvän ilmapiirin luojana ja ylläpitäjänä pidettiin molemminpuolista kunnioitusta vastaanottokeskuksen asiakkaiden välillä. Haastateltavien mukaan ongelmia ei synny, jos kaikki kunnioittavat ja käyttäytyvät hyvin toisiaan kohtaan.

Myös omaan käytökseen oli kiinnitetty huomiota ja tiedostettiin, että jos itse käyttäytyy huonosti, voi vastavuoroisesti itsekin joutua kohtaamaan huonoa käytöstä.

”Täällä kaikki on niinku asukkaat on hyvin ja ei ketään käyttäydy mitenkään tylsästi, että koska me itse me yrittää aina olla kaikkien kanssa ystäviä. Mutta että jos itse haluaa tehdä jotain, niin tottakai, muillekin sen kanssa ei ole hyvät välit.”

Vastaanottokeskuksessa asumisen koettiin olevan osittain vaikeaa myös ilmapiiirin vuoksi. Lähekkäin asumisen ja sen myötä vähäisen yksityisyyden myötä koettiin, että omaa ja perheen yksityiselämää oli vaikeaa suojella ja oman yksityiselämän tapahtumat olivat herkästi muidenkin asukkaiden tiedossa.

6.3 Turvapaikkaprosessi

Haastattelujen aikaan neljä vuotta kestänyttä turvapaikkaprosessia kuvailtiin vaikeaksi ja nöyryyttäväksi. Prosessin hidas eteneminen tuntui raskaalta ja odottamisen kerrottiin olevan kaikista pahin asia ja se koettiin hyvin stressaavana.

”Meikäläisiä on paljon. Vielä on paljon turvapaikanhakijoita, joilla on mielenterveys- tai mielialaongelmia. Ja eli edelleen heidän, sanotaan, käsittely, turvapaikkakäsittely on venynyt yli neljä vuotta.”

Turvapaikkaprosessin pituus koettiin myös epäreiluna aikaisempien vuosien prosessien pituuteen nähden. Erään haastateltavan käsityksen mukaan turvapaikanhakijoiden oli ennen helpompaa saada turvapaikka Suomesta ja prosessit kulkivat tällöin myös nopeammin.

Kielteisen turvapaikkapäätöksen kuuleminen tuntui vaikealta ja siltä, että koko elämä pysähtyy. Maahanmuuttoviraston antaman kielteisen turvapaikkapäätöksen jälkeen turvapaikanhakijan on mahdollista valittaa päätöksestä hallinto-oikeuteen, minkä jälkeen odottaminen jatkuu. Haastateltavat kokivat, että turvapaikkapäätöksiä pitkitetään tarkoituksella ja päättäjiltä toivottiin pikimmiten jonkinlaisia toimia

tilanteen ratkaisemiseksi, tai että vaihtoehtoisesti turvapaikanhakijoiden mahdollisuutta lähteä hakemaan turvapaikkaa muualta helpotettaisiin.

”Sen kuuleminen, sen päätöksen. Tärkeimmistä asioista, jotka vaikuttaa sun koko elämään, sä kuulet, että saat kielteisen päätöksen. Se on vaikeaa ja tuntuu pahalta.”

Jo saatu kielteinen turvapaikkapäätös tuntui joillekin haastateltaville käsittämättömältä, koska heidän oletettiin palaavan sellaisiin maihin, jonka kansalaisuus heillä oli, mutta jossa he eivät olleet ikinä käyneet, eikä heillä ollut lainkaan siteitä kyseisiin maihin.

Vaikka pitkä turvapaikkaprosessi koettiin äärimmäisen vaikeana ja raskaana, sillä hetkellä oleva turva koettiin positiivisena asiana. Osa haastateltavista toi ilmi myös toivoa mahdollisesta positiivisesta turvapaikkapäätöksestä ja tulevaisuudesta.

”Niin, eli kaikki rakastavat omaa syntymämaataan ja ei kukaan halua olla täällä vain, sanotaan turvapaikanhakijana tai pakolaisena, jos oma maa on turvallista. Kuitenkin sodan vuoksi mä oon täällä ja mä oon ikuisesti kiitollinen, että oon saanu suojaa tässä Suomessa.”

”Meillä on kotimaassa sellainen sanonta, että kaikki mitä myöhästyy, niin siitä tulee hyvä.”

6.4 Työ ja opiskelu

Haastateltavien asumassa vastaanottokeskuksessa täysi-ikäisille pakolliseen työ- ja opintotoimintaan kuuluu viikossa kolme tuntia suomen kielen opetusta, sekä vuoropäivinä yhteisen keittiön sekä oman asuinkerroksen siivoaminen. Työ- ja opintotoimintaan osallistumatta jättäminen tai siitä kieltäytyminen vaikuttaa turvapaikanhakijan saaman vastaanottorahan määrään. Työ- ja opintotoimintaan ei tarvitse osallistua, jos turvapaikanhakija käy töissä tai opiskelee vastaanottokeskuksen ulkopuolella. Haastateltavista yksi kertoi käyvänsä töissä, kaksi opiskelevansa

vastaanottokeskuksen ulkopuolella ja kaksi vastaanottokeskuksen suomen kielen kurssilla. Yksi haastateltavista oli opiskellut aikaisemmin vastaanottokeskuksen ulkopuolella, mutta tällä hetkellä hän ei osallistunut mihinkään työ- tai opintotoimintaan.

Vastaanottokeskuksen ulkopuolella opiskelevat haastateltavat kertoivat päässeensä opiskelemaan maahanmuuttajille tarkoitettuun aikuisten perusopetukseen sekä ammattikouluun. Koulunkäynti nähtiin merkityksellisenä ja mielekkäänä asiana, sekä väylänä nopeampaan ja varmempaan työllistymiseen kuin ilman koulutusta. Turhautumista haastateltavissa aiheutti kuitenkin se, että Suomessa työ- ja opintomarkkinoilla ei pystytty hyödyntämään kotimaassa hankittua koulutusta ja osaamista. Juuri hankitun koulutuksen käyttämisen sijaan opiskelu tuli aloittaa alusta. Suomen kielen opiskelu ei ollut kaikille mielekästä, mutta sen opiskelua pidettiin tärkeänä Suomessa asumisen vuoksi. Eräs vastaanottokeskuksen suomen kielen opetukseen osallistuva kritisoi muiden kurssilla käyvien tapaa häiritä käytöksellään sellaisten opiskelua, jotka todella haluaisivat keskittyä opiskeluun.

”Olin ihan viimeisessä luokassa siellä (kotimaassa) ammattikoulussa. Niinkun mä oon opiskellu siellä, mutta ei mulla oo mitään täällä. Nyt on vaan aikani mennyt ihan niinku hukkaan.”

Lähes kaikki haastateltavista toivat esille toiveensa päästä tekemään töitä tai korostivat työn tekemisen merkitystä itselle. Osa haastateltavista oli halukkaita tekemään töitä, mutta työpaikkaa oli vaikea löytää tai turvapaikanhakijan turvapaikkaprosessi oli sellaisessa tilassa, että hänellä ei ollut lupaa työskennellä. Turvapaikkaprosessin tilan muuttumisen ja työntekoluvan päättymisen myötä eräs haastateltava oli joutunut lopettamaan työt aiemmassa työpaikassaan. Osa haastateltavista kertoi suunnitelmistaan työllistyä heti opintojen päätyttyä. Töissä käyvä haastateltava kertoi työllistyneensä vuoden Suomessa olon jälkeen ja olleensa siitä lähtien samassa työpaikassa töissä. Työllistymisen koettiin tukevan hyvinvointia ja helpottavan elämää neljä vuotta kestäneen turvapaikkaprosessin keskellä. Työnteko paransi jaksamista ja sen nimettiin olevan yksi sen hetkisen elämän parhaimmista asioista.

”Niin mulla oli sellainen tunne, että haluan tehdä töitä ja mahdollisimman nopeasti päästä tekemään. Tällä hetkellä voisin sanoa, että työn tekeminen on auttanut tässä prosessin aikana ja niin, työn tekeminen on auttanut.”

6.5 Vapaa-aika

Haastateltavista osan arkea rytmitti valmiiksi jo työt ja opiskelu, osalla vapaa-aikaa oli käytännössä jatkuvasti. Päivät koettiin haastateltavien kesken pääasiassa itseään toistavina, eikä kaikilla ollut motivaatiota tai voimia keksiä tekemistä itselleen. Pelkkä ajan kuluttaminen koettiin turhauttavana ja toi esiin toivottomuutta. Muutoin tylsäksi koettuun arkeen toivottiin lisää tekemistä, mutta mielekkään tekemisen koettiin olevan mahdotonta ilman oleskelulupaa.

”Yritän mennä ulkoilemaan, kauppaan, sen jälkeen tulen takaisin, vähän semmosta. En halua olla sisällä koko ajan. Tuun takasin ja pelaan jotain semmosta peliä. Sitten valmistan ruokaa ja menen huoneeseen. Ja sitten sama toistuu, melkein joka päivä.”

”Ei ole mitään tekemistä, koska täällä niinku kaikki asiat ovat mahdottomia. Koska vapaa-ajalla sun pitäisi oppia ja tutustua jotain uutta. Se ei ole kivaa, minä tiedän, mutta niinkun vaan tapan aikaani.”

Osa haastateltavista vietti vapaa-aikaa mieluummin kavereiden luona ja kaupungilla kuin vastaanottokeskuksessa. Osa haastateltavista oli kehittänyt itselleen tekemistä ja pyrki pitämään arjen rutiineja yllä ulkoilemalla, käymällä kaupassa ja käyttämällä vastaanottokeskuksen harrastusmahdollisuuksia.

”Mul on tota tietokone ja mä katon siitä intialaisia filmejä, mitkä on käännetty mun kielelle. Ja urheilua ja niin. Mä pelaan joskus futista, mutta monet on lähteneet pois täältä, kenen kanssa on ollut tekemisissä.”

”Tietysti jos vok (vastaanottokeskus) pyytää tapahtumiin niin joskus oon mennyt niihin tai jos olen kuullut niistä, niin olen kyllä mennyt. Mut ainoostaan miinusta on juuri se, että tääl on tylsää. Kun oleskelen vastaanottokeskuksen sisällä niin haluan olla omassa huoneessa, ei tee mieli mennä ulos huoneen ulkopuolelle. Mutta taas kun olen keskustassa kavereiden kanssa niin sielä kyllä käyn ulkoilemassa ja olen kavereiden kanssa. Mutta täällä vastaanottokeskuksessa olen enemmän omassa huoneessa.”

Vastaanottokeskus järjestää turvapaikanhakijoille erilaisia tapahtumia ja urheiluryhmiä, joihin osallistuminen on vapaaehtoista. Viikoittain järjestettävän sulkapallon lisäksi vastaanottokeskuksessa on järjestetty mm. keppijumppaa, jalkapalloa, biljardi- ja pingisturnauksia ja lentopalloa vastaanottokeskuksen pihalla. Vastaanottokeskuksen järjestämiin tapahtumiin oli osallistunut osa haastatelluista.

6.6 Perhe ja ystävät

Haastateltavissa oli sekä perheen kanssa yhdessä Suomeen tulleita, että yksin Suomeen tulleita turvapaikanhakijoita. Yksin tulleiden turvapaikanhakijoiden perheet olivat pääasiassa edelleen haastateltavien turvapaikanhakijoiden kotimaassa.

Pitkään jatkuneen turvapaikkaprosessin, siitä johtuvan stressin ja vastaanottokeskuksessa asumisen kuvailtiin vaikuttaneen perheellisten turvapaikanhakijoiden perhe-elämään. Epätietoisuus turvapaikkapäätöksestä ja päätöksen odottaminen stressasi kaikkia perheenjäseniä ja se vaikutti perheen keskinäisiin väleihin. Haastateltavat kertoivat perheenjäsenten purkavan herkästi pahaa oloa toisiinsa ja ongelmien kasaantuessa niitä ei aina pystytty ratkomaan. Jos perheestä osa oli kotimaassa, se aiheutti jatkuvaa pelkoa ja toi esiin voimattomuuden tunnetta siitä, ettei voinut olla tukena ja turvana kotimaassa oleville perheenjäsenille. Haasteita arkeen toi oman roolin löytäminen perheessä, jonka dynamiikka oli muuttunut perheen jakautuessa kahteen eri maahan. Suomessa olevien perheenjäsenten tärkeys korostui ja heidän läsnäolonsa auttoi jaksamaan vaikeassa

elämäntilanteessa. Perheen kanssa pyrittiin viettämään yhteistä aikaa esimerkiksi käymällä ulkona kävelyllä tai asuinhuoneessa aikaa viettäen ja keskustellen.

”Osa perhettäni ei ole täällä. Täällä perheelleni olen äiti, isä, sisko, kaveri. Joudun olemaan heille kaikki.”

”Kun puhutaan niinkun pariskunnasta ja perheasioista, että mitä enemmän tulee vaikeita hetkiä, niin sitä enemmän elämä niinkun vaikeutuu ja menee vaikeampaan suuntaan.”

”Mä puhun mun sedän kanssa ja kysyin, miksi se on koko aika yksin. Ja se sanoi, että ”en mä oo yksin, mulla on mun perhe, aina” ja mä ajattelen, hän sanoi hyvin.”

Yksin Suomeen tulleet turvapaikanhakijat kertoivat pitävänsä yhteyttä kotimaassa oleviin perheenjäseniin pääasiassa sosiaalisen median ja pikaviestintäpalveluiden kautta. Pitkään jatkunut turvapaikkaprosessi nousi esille myös perheestä puhuttaessa. Haastattelujen aikaan yli neljä vuotta erossa perheestään olleet haastateltavat kertoivat ikävän ja erillään perheestä elämisen olevan yksi vaikeimmista asioista turvapaikkaprosessin keskellä. Huoli perheestä, sekä heidän turvallisuutensa ja hyvinvointinsa oli haastateltavien mielessä jatkuvasti.

”Voit kuvitella, ihminen, joka asuu samassa paikassa neljä vuotta, samassa huoneessa, samassa sängyssä, tekee joka aamu samat asiat ja voi vain ottaa yhteyttä rakastamaansa perheeseen puhelimen kautta, mutta ei voi tavata heitä, siitä kulmasta niin voit ajatella miltä tuntuu ihmisenä.”

Ystävien merkitys korostui erityisesti yksin Suomeen tulleiden turvapaikanhakijoiden haastatteluissa. Ystävät toivat arkeen ja elämään iloa, merkityksellisyyttä ja kokemuksen johonkin yhteisöön kuulumisesta. Ystävien tuki vaikeassa elämäntilanteessa koettiin korvaamattomana ja ystävien olemassaolosta oltiin kiitollisia. Haastateltavien ystäväpiirit koostuivat yleensä saman kansalaisuuden omaavista ihmisistä, joista osa oli ennen ollut tai oli edelleen turvapaikanhakijoina.

Nuorien haastateltavien kaveripiiriin kuului vanhempia haastateltavia enemmän suomalaisia henkilöitä maahanmuuttajien lisäksi. Vastaanottokeskuksen ulkopuolella solmitut ystävyysuhteet olivat syntyneet useimmiten koulun tai harrastuksen kautta. Ystävien kanssa harrastettiin tai vietettiin muuten yhteistä aikaa.

”Vapaa-ajalla olen löytänyt heitä (ystäviä), että jos olen vaikka puistossa käynyt istumassa niin sitä kautta pelannut jalkapalloa, käynyt harrastamassa jotain kavereiden kanssa, sitä kautta.”

”Yleensä kun mä en mee kun he (ystävät) kutsuvat, niin he tulee. Heitä huolettaa, heillä on huoli siitä, miten mulla menee, kun mä en mee käymään siellä. Sit he tulee tänne ja tulevat keskustelemaan mun kanssa mun huoneeseen ja moikkaa ja sit he lähtevät. Jos ne ei rakastais, ne ei tulis. Mut ne tulee kyllä.”

Kaikilla haastateltavilla ei kuitenkaan ollut läheisiä ystäviä. Heillä saattoi olla ”hyvän päivän tuttuja”, joiden kanssa viettää välillä aikaa, mutta heille ei haluttu jakaa omasta elämästä henkilökohtaisia puolia vaan kaverisuhde pidettiin kevyenä.

6.7 Mielenterveys ja henkinen hyvinvointi

Mielenterveyden ja henkisen hyvinvoinnin teemat nousivat vahvasti pintaan jokaisessa haastattelussa. Toivottomuus, epävarmuus ja uupumus tuli ilmi lähes jokaisen eri kysymyksen kohdalla.

Turvapaikkapäätöksen odottamisen koettiin vaikuttavan henkiseen hyvinvointiin eniten. Odottaminen teki elämästä epävarmaa ja tulevaisuuden suunnittelu koettiin lähes mahdottomaksi. Turvapaikkapäätöstä ajateltiin jatkuvasti, minkä koettiin lisäävän pahoinvointia ja stressiä entisestään. Stressin koettiin vaikuttaneen muistiin ja osa haastateltavista kertoi unohtevansa yksinkertaisiakin asioita sekä hukkaavansa tavaroita. Turvapaikanhakijat kokivat olevansa väsyneitä, eikä voimavaroja ollut ylimääräiseen arjessa selviytymisen lisäksi. Mielialanvaihtelut näkyivät

haastateltavien arjessa nopeana hermostumisena ja oman olemuksen koettiin muuttuneen sisäänpäin vetäytyneeksi.

”On se todella vaikeaa odottaa näin monta vuotta, ei ole minkäänlaista päätöstä tullut, ei, ei että, ihminen on masentunut tästä, että psyyken vointi on todella huono.”

”Neljä vuotta mä odotan ja joku tulee vaan kertomaan joo tai ei. Että onko myönteinen vai kielteinen. Kuolema vai elämä. Voi vain odottaa.”

Kotimaassa koetut traumaattiset asiat olivat mielessä usein ja pelko siitä, että joutuisi takaisin kotimaahan ahdisti. Stressin ja ahdistuksen koettiin lisäävän unettomuutta ja osa haastateltavista kertoi nukkumisen olevan vaikeaa. Usein pelko siitä, että poliisi tulisi hakemaan turvapaikanhakijan ja käännyttäisi kotimaahan, valvotti.

Mielenterveyttä ja hyvinvointia suojaavia tekijöitä olivat perhe ja ystävät, arjen rutiinit ja koulu- ja työpaikka. Erityisen tärkeänä koettiin perheen ja ystävien tuki, sekä muilta samassa elämäntilanteessa olleilta saatu vertaistuki. Osa haastateltavista kertoi saavansa voimia jo turvapaikan saaneiden kanssa keskustelemisesta ja heidän kokemuksiansa kuulemisesta. Toisaalta esille nousi myös pettymyksen ja epäreiluuden kokemukset siitä, miksi joku toinen oli saanut turvapaikan ja itse edelleen odotti turvapaikkapäätöstä.

”Mulla on joku kaveri, joka on saanu oleskeluluvan ja kun hän sanoo, ettei tiedä mitä haluaa tehdä elämällään... Niinkun, mitä ihmettä sä oikeen tarkoitat? Sä voit tehdä ihan mitä vaan sä haluat!”

Omaan hyvinvointiin ei juurikaan nähty olevan mahdollisuutta vaikuttaa, koska hyvinvoinnin koettiin vahvasti olevan sidottu turvapaikkapäätökseen ja sen odottamiseen. Vastaanottokeskuksen työntekijöiden tarjoamaa apua ja tukea otettiin vastaan sitä tarjottaessa, mutta vain osa haastateltavista oli itse pyytänyt apua ongelmiinsa. Suurimpana ongelmana koettiin turvapaikkapäätöksen odottaminen ja vastaanottokeskuksen työntekijöiden tiedettiin olevan kykenemättömiä vaikuttamaan turvapaikkapäätökseen.

”Haluaisin että jotain muutosta mun elämään. Mutta mitä mä voin tehdä. Niinkun, miten mä voin tehdä jotain, että tulee muutos? Se on niin vaikeaa.”

”Joo ei varmaan mitään muuta voi tehdä, että sitten me odotamme sitä päätöstä.”

”Toimistolla ni ei ketään pysty päättää meidän kohtalostamme, koska se on Migrin (Maahanmuuttoviraston) päätettävissä. Sen takia en pyytänyt mitään apua, koska apua on se, että saa myönteisen päätöksen.”

Pitkittyneestä turvapaikkaprosessista huolimatta osa haastateltavista koki Suomessa olon vaikuttaneen heihin myös positiivisesti. Tasapainoinen ja turvallinen ympäristö ilman jatkuvaa väkivallan uhkaa oli vaikuttanut suuresti turvapaikanhakijoiden hyvinvointiin. Eräs haastateltava, joka koki olleensa kotimaassa impulsiivinen ja vihainen, kertoi olevansa nyt iloisempi ja tulevansa hyvin toimeen muiden kanssa. Yleinen elämänlaatu ja olosuhteet Suomessa kannustivat eteenpäin elämässä ja loivat toivoa tulevaisuutta varten.

”Musta tuntuu, että mä oon yks ihminen, joka on tota elämässään muuttunut parempaan suuntaan. Mä on sellanen ihminen, joka tota pystyy pärjäämään hyvin. On helpottanut, että olen päässyt tähän asti. Että tää paikka on saanut minut tähän missä oon tällä hetkellä. Että on vähän helpottanut elämässä.”

6.8 Toiveita, haaveita ja tulevaisuuden suunnitelmia

Kaikkien haastateltavien suurin toive oli saada myönteinen turvapaikkapäätös ja oleskelulupa Suomeen. Tulevaisuuden haaveet olivat osittain arkisia, monelle ihmiselle itsestään selviä asioita, joita turvapaikanhakijat eivät kuitenkaan epävarman tilanteensa vuoksi pystyneet tai uskaltaneet tavoitella.

Oleskeluluvan myötä haaveissa oli kouluttautua ja päästä töihin tai perustaa oma yritys yksin tai perheen kanssa. He, joiden perhe oli kotimaassa, toivoivat saavansa perheensä luokseen Suomeen. Haastateltavat odottivat pääsevänsä tavalliseen arkeen kiinni, hankkivansa ajokortin ja löytävänsä kumppanin, jonka kanssa mennä naimisiin ja perustaa perhe.

”Oleskeluluvan jälkeen mietin, että käyn töissä ja hankin auton. Menen naimisiin ja hankin itselleni perhettä.”

”No oikeesti, me toivomme vaan että me saadaan oleskelulupa, että me päästään töihin, että me pääsemme aloittamaan elämän, sellainen toive meillä on koko ajan.”

”Mä uskon, että jonakin päivänä mä saan oleskeluluvan. Mä toivon, että silloin mä jatkan elämää eteenpäin, käyn autokoulua ja saan ajokortin. Ja haluaisin taksinkuljettajaksi. Ja saisin perheen luokseni ja he olisivat minun kanssani.”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli selvittää miten yli neljä vuotta kestänyt turvapaikkapäätöksen odottaminen ja vastaanottokeskuksessa asuminen on vaikuttanut turvapaikanhakijoihin, miten he olivat kokeneet kyseiset asiat ja millaista heidän arkensa on ollut pitkään kestäneen turvapaikkaprosessin keskellä.

Turvapaikanhakijoiden ensimmäiset kuukaudet Suomessa ja vastaanottokeskuksessa olivat vaikeita. Mielikuvat ja kuulopuheet Suomesta eivät täysin vastanneet sitä totuutta, minkä turvapaikanhakijat Suomeen tultua kohtasivat. Turvallisuus ja rauhallinen elämä toteutuvat Suomessa turvapaikanhakijoiden odotusten mukaisesti ja siitä oltiin onnellisia. Vastaanottokeskukseen muuttaminen oli pelottavaa ja se vaikeutti alkuaikojen sopeutumista Suomeen. Uuteen maahan, sen yhteiskuntaan ja kieleen tutustumisen lisäksi vastassa oli väliaikaiseksi kuviteltu asuinpaikka, joka

jaettiin kymmenien muiden eri kulttuuritaustoista ja maista tulleiden ihmisten kanssa. Vastaanottokeskuksen toimintatapojen ja sääntöjen oppiminen vei aikaa, mutta niihin tottuminen ja henkilökunnan kanssa tutuksi tuleminen helpotti vastaanottokeskuksessa asumista. Vaikka alku Suomessa koettiin vaikeana, oli se myös osaltaan iloista aikaa. Turvapaikkaprosessin odotettiin etenevän nopeasti ja sen hetkisen elämäntilanteen olevan vain lyhyt vaihe ennen oleskeluluvan saamista ja arjen aloittamista kuntalaisena.

Ajan myötä vastaanottokeskuksessa asumisesta on tullut turvapaikanhakijoille epämieluisen normi, koska turvapaikkapäätöksen odottaminen on jatkunut vuosi toisensa jälkeen, eikä loppua vastaanottokeskuksessa asumiselle näy. Haastatteluissa tulee selkeästi ilmi, että vaikka vastaanottokeskuksessa asumiseen on totuttu, siellä asuminen koettiin pakkona ja muita vaihtoehtoja ei ollut. Turvapaikanhakijat ovat ikään kuin turtuneet ja lamaantuneet tilanteeseen, eikä mahdollisuuksia vaikuttaa asiaan koeta olevan. Koska vastaanottokeskuksessa asuu kymmeniä muita ihmisiä, vastaanottokeskuksen henkilökunnan asettamia sääntöjä ja toimintatapoja tulee noudattaa. Tämä osaltaan vähentää tunnetta siitä, että henkilö voisi itse kokonaisvaltaisesti päättää omaa elämää koskevista arkisistakin asioista, kuten milloin laittaa ruokaa tai pestä pyykkiä.

Vastaanottokeskuksen tilat koetaan yleisesti hyviksi ja toimiviksi asuinhuoneita lukuun ottamatta. Pienet, lähekkäin sijaitsevat huoneet rajoittavat turvapaikanhakijoiden yksityisyyttä ja omaa rauhaa. Huonekaverin kanssa samojen arkirytmien noudattaminen on haasteellista, jos arjen sisältö on hyvin erilaista. Vastaanottokeskuksen palveluihin ja henkilökuntaan ollaan pääasiassa tyytyväisiä, joskin turvapaikanhakijan kohtaamat vastoinkäymiset henkilökunnan kanssa jäävät helposti mieleen. Apua vastaanottokeskuksen työntekijöiltä pyydetään yleensä sitä tarvittaessa. Aina apua ei kuitenkaan osata tai haluta pyytää, mutta apua otetaan vastaan sitä tarjottaessa. Avun pyytämisessä saattaa näkyä eri kulttuuritaustat. Eri kulttuureissa esimerkiksi sukupuoliroolit, mielenterveysongelmat tai henkinen pahoinvointi koetaan hyvin eri tavoin. Odotukset henkilökuntaa kohtaan ovat korkeat, koska henkilökunnan koetaan olevan turvapaikanhakijoiden ainoa apu vallitsevassa elämäntilanteessa. Luottamus vastaanottokeskuksen henkilökuntaa kohtaan särkyy helposti, jos apua ei tarvittaessa saada. Tällöin apua haetaan muilta henkilökuntaan

kuuluvilta ja kokemuksien perusteella jaotellaan ne, keneltä jatkossa pyydetään apua ja keneltä ei.

Turvapaikanhakijoiden arki koostuu yksilöllisesti erilaisista asioista. Työt ja opiskelu tuovat arkeen merkityksellistä sisältöä ja elämässä etenemisen kokemuksia vaikeasta elämäntilanteesta huolimatta. Turvapaikkaprosessin tilasta johtuva mahdollinen työntekoluvan menetys ja siitä johtuva töiden loppuminen masentaa, eikä systeemin koettu tukevan turvapaikanhakijoita ja heidän työllistymistään tarpeeksi. Opiskelun koetaan helpottavan tulevaisuuden työllistymistä ja täysipäiväinen opiskelu rytmittää arkea. Suomen kielen opiskelun ajatellaan olevan tärkeää Suomessa asumisen takia. Yli neljän vuoden aikana motivaatio suomen kielen opiskelua kohtaan on kuitenkin hiipunut, koska yleinen jaksaminen on huonontunut ja motivaatiota ei ole sellaisen maan kielen opiskeluun, missä tulevaisuus on epävarmaa. Vastaanottokeskuksen järjestämällä suomen kielen kurssilla muiden oppilaiden motivaation puute ja tunnilla häiriköinti vaikuttaa omaan oppimiseen. Laskeneesta mielialasta huolimatta arjen rutineja pyritään pitämään yllä ulkoilemalla, käymällä kaupassa, tekemällä ruokaa ja tapaamalla kavereita. Erityisesti perheissä omaa jaksamista ja toimintakykyä tukee perheen läsnäolo, mutta myös velvollisuuden tunne heitä kohtaan. Pitkään samanlaisena jatkunutta arkea turvapaikanhakijana verrataan suomalaisten tai jo oleskeluluvan saaneiden ystävien arkeen, mikä turhauttaa ja tuo esiin toivottomuutta, koska itsellä ei ole samanlaisia mahdollisuuksia ja oikeuksia.

Suomessa oleva perhe ja ystävät olivat merkityksellisen tekemisen ohella tärkeimpiä hyvinvointia ylläpitäviä ja edistäviä tekijöitä. Perhe ja ystävät auttoivat jaksamaan ja tukivat vaikeassa elämäntilanteessa. Yhdessä vietetty aika teki onnelliseksi ja sai ajatukset pois turvapaikkaprosessista. Toisaalta myös vertaistuki samassa elämäntilanteessa olleilta tai edelleen olevilta oli korvaamatonta, kun huomasi, ettei ole tilanteessa yksin. Yksin Suomeen tulleille turvapaikanhakijoille Suomessa saadut ystävät olivat erityisen tärkeitä ja sen vuoksi esimerkiksi vastaanottokeskuksen vaihtaminen, johon ei aina itse pystynyt vaikuttamaan, ja ystävistä eroaminen oli raskas kokemus.

Turvapaikkapäätöksen pitkittynyt odottaminen on suurin mielenterveyttä ja henkistä hyvinvointia heikentävä tekijä. Yli neljä vuotta kestänyt odottaminen on aiheuttanut

turvapaikanhakijoille stressiä, toivottomuutta, alakuloa ja masennusta. Stressi vaikuttaa heikentävästi muistiin ja mielialan vaihteluihin. Turvapaikanhakijoiden unettomuutta lisäsi pelko käännästyttämisestä. Keskusteluapu vastaanottokeskuksen henkilökunnalta koetaan mieleisenä, mutta sen tarvetta ei välttämättä itse tuoda esille tai siitä ei koeta olevan juurikaan hyötyä, koska se ei ratkaise itse ongelmaa. Tämä näkyy haasteena vastaanottokeskuksen työntekijöille, sillä erityisesti pitkään turvapaikkaprosessissa olleiden henkisen tuen tarve on suuri.

Turvapaikanhakijoiden suurin toive on saada oleskelulupa ja päästä aloittamaan tavallinen arkinen elämä Suomessa, johon ei turvapaikanhakijan statuksella ole ollut vielä mahdollisuutta. Koulutuksen ja työpaikan hankkimisen lisäksi haaveena on saada viettää normaalia perhe-elämää, löytää kumppani ja päästä naimisiin. Monille suomalaisille hyvin arkisetkin asiat näyttäytyvät turvapaikanhakijoille tavoittamattomissa olevilta asioilta ilman oleskelulupaa. Kumppanin etsimistä ja perheen perustamista epävarmassa tilanteessa ei nähdä järkevänä, koska takeita Suomeen jäämisestä ei ole.

Yhteenvedona turvapaikanhakijoiden kokemukset yli neljä vuotta kestäneestä turvapaikkaprosessista ja vastaanottokeskuksessa asumisesta rakentuvat hyvin pitkälti jatkuvasti mielessä olevan turvapaikkapäätöksen ja sen odottamisen ympärille. Turvapaikkapäätöksen odottaminen on äärimmäisen kuluttavaa pitkään jatkuvassa epävarmassa tilanteessa, jossa vaikutusvaltaa omaan elämäntilanteeseen on hyvin vähän. Turvapaikkapäätöksen odottaminen ja siitä aiheutuva stressi, masennus ja henkinen pahoinvointi vaikuttavat jokaiseen elämän osa-alueeseen, mikä tuli selkeästi haastatteluissa ilmi eri teemoista puhuttaessa. Haastattelemieni turvapaikanhakijoiden toimintakyky mahdollisti pääosin arjen rutiinien ja ihmissuhteiden ylläpidon, mutta tilanne voi olla huonompi sellaisten henkilöiden kohdalla, joilla esimerkiksi henkiset tai fyysiset lähtökohdat ovat olleet huonommat tai ihminen on ajautunut oravanpyörään missä voimia ei ole sellaisten asioiden tekemiseen, jotka voisivat auttaa jaksamisessa.

8 POHDINTA

Maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat ovat aina olleet itselleni kiinnostava sosiaalialan asiakasryhmä, joten opinnäytetyön aiheen valinta niiden parista oli luonnollista. Pohdin pitkään, mikä opinnäytetyöni aihe tulisi olemaan, sillä halusin aiheen olevan merkityksellinen ja mahdollisesti uutta tietoa tuottava. Opinnäytetyön aiheeksi valikoitui lopulta tämä kyseinen aihe, sillä koin sen tärkeäksi ja ajankohtaiseksi.

Yli neljä vuotta kestäneen turvapaikkaprosessin ja vastaanottokeskuksessa asumisen kokemuksia oli mielenkiintoista tutkia aiheen erityisyyden vuoksi. Koin tärkeänä turvapaikanhakijoiden pääsevän itse kertomaan omista kokemuksistaan ja elämästään Suomessa. Toivon opinnäytetyöni tuovan pitkään vastaanottokeskuksissa asuneiden turvapaikanhakijoiden kanssa työskenteleville lisää näkökulmia ja huomioita vastaanottokeskuksien arkea ja toimintatapojen kehittämistä ajatellen. Tavoitteenani oli myös tuoda turvapaikanhakijoiden kokemuksia ja arkea tutummaksi kantaväestölle, joilla ei välttämättä ole turvapaikanhakijoista lainkaan kokemuksia.

Turvapaikanhakijoiden kokemusten tutkiminen oli itselleni opettavainen prosessi sen moniulotteisuuden vuoksi. Ihmiset voivat kokea samat asiat hyvin eri tavoin, mihin vaikuttaa esimerkiksi ihmisen ikä, tausta, aiemmat kokemukset ja kulttuuri. Vaikka kokemukset ja käsitykset asioista vaihtelivat välillä suurestikin, kuitenkin jokainen haastateltava toi ilmi samat perustarpeet ja toiveet elämää kohtaan. Laadulliselle tutkimukselle tyypillisesti ei tästäkään aineistosta pysty tekemään yleistyksiä.

Ammatillisesti opinnäytetyön aiheeseen paneutuminen ja turvapaikanhakijoiden kokemusten tutkiminen on kehittänyt omaamistani usealla eri osa-alueella. Erityisesti eettisyys, eettiset toimintatavat sekä niiden merkitys ovat nousseet pintaan useassa eri vaiheessa läpi opinnäytetyöprosessin. Suomessa vähän tutkitusta asiakasryhmästä tehty opinnäytetyö kehitti taitojani myös teorian tiedon etsimisessä ja hyödyntämisessä. Prosessin mielekkäimpänä osana pidin haastattelujen tekemistä sekä tuloksien auki kirjoittamista. Opinnäytetyöni kautta olen päässyt tutustumaan entistä syvemmin vastaanottotoiminnan maailmaan sekä turvapaikanhakijoita koskevaan

lainsäädäntöön. Koen saaneeni itselleni tutkimuksesta roimasti uusia näkökulmia ja ajatusmalleja, joita pystyn hyödyntämään tulevaisuuden työuralla sosiaalialan parissa.

LÄHTEET

- Eurostat 2016. 2020. Teoksessa: Eurostat news release 2016. Viitattu 21.9.2020.
<https://ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/7203832/3-04032016-AP-EN.pdf/>
- Halla, T. 2007. Psyykkisesti sairas maahanmuuttaja. Duodecim 123, 469-475.
Viitattu 11.10.2020. <https://www.duodecimlehti.fi/>
- Heikkinen-Peltonen, R., Innamaa, M & Virta, M. 2014. Mieli ja terveys. 4. uud. p. Porvoo: Bookwell Oy.
- InfoFinlandin www-sivut 2020. Kielteinen oleskelulupapäätös. Viitattu 1.10.2020.
<https://www.infofinland.fi/fi/muutto-suomeen/ei-eu-kansalaiset/oleskelulupaongelmat/poistuminen-suomesta>
- Kerkkänen, H. & Saastamoinen, K. 2013. Vieraasta veljeksi – kaksisuuntaista kotoutumista miehille. Helsinki: Miessakit ry.
- Kuosma, T. 2016. Turvapaikka ja pakolaisasema. Nordbook.
- Maahanmuuttoviraston tilastot 2015. 2020. Viitattu 8.9.2020.
<https://tilastot.migri.fi/#applications/23330/49?start=540&end=551>
- Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020a. Vastaanottokeskukset. Viitattu 21.9.2020.
<https://migri.fi/tietopankki/vastaanottokeskukset>
- Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020b. Viitattu 8.9.2020. <https://migri.fi/-/vuonna-2015-myonnettiin-hieman-yli-20-000-oleskelulupaa-uusia-suomen-kansalaisia-reilut-8-000>
- Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020c. Majoittuminen yksityismajoitukseen. Viitattu 22.9.2020. <https://migri.fi/majoittuminen-yksityismajoitukseen>
- Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020d. Vastaanottoraha. Viitattu 22.9.2020.
<https://migri.fi/vastaanottoraha>
- Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020e. Arki vastaanottokeskuksessa. Viitattu 29.9.2020. <https://migri.fi/arki-vastaanottokeskuksessa>
- Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020f. Vastaanottokeskukset. Viitattu 1.10.2020.
<https://migri.fi/tietopankki/vastaanottokeskukset>
- Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020g. Sosiaalipalvelut. Viitattu 1.10.2020.
<https://migri.fi/sosiaalipalvelut>
- Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020h. Vastaanottokeskukset. Viitattu 1.10.2020.
<https://migri.fi/tietopankki/vastaanottokeskukset>

Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020i. Tulkkaus. Viitattu 1.10.2020.
<https://migri.fi/tulkkaus>

Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020j. Työ- ja opintotoiminta. Viitattu 1.10.2020.
<https://migri.fi/tyo-ja-opintotoiminta>

Maahanmuuttoviraston www-sivut 2020k. Turvapaikkaa voi hakea vain Suomessa. Viitattu 1.10.2020. <https://migri.fi/turvapaikka-suomesta>

Nuotio, T. 2020. Viisi vuotta sitten Suomeen saapui viikko viikolta lisää pakolaisia – tuhansien tuolloin saapuneiden turvapaikanhakijoiden asiat ovat yhä kesken. Viitattu 3.10.2020. <https://www.aamulehti.fi/>

Pakolaisuuden ABC. 2019. Viitattu 21.9.2020. https://pakolaisapu.fi/wp-content/uploads/2019/10/Suomen_Pakolaisapu_Pakolaisuuden_ABC.pdf

Partonen, T. & Santalahti, P. 2016. Turvapaikanhakijan mielenterveydestä on pidettävä huoli. THL-blogi. 4.11.2016. Viitattu 19.10.2020.
<https://blogi.thl.fi/turvapaikanhakijan-mielenterveydesta-on-pidettava-huoli/>

Punaisen Ristin www-sivut 2020. Kysymyksiä ja vastauksia turvapaikanhakijoista. Viitattu 29.9.2020. <https://www.punainenristi.fi/tutustu-punaiseen-ristiin/tyomme-suomessa/turvapaikanhakijoiden-pakolaisten-vastaanotto/kysymyksia-0>

Sher, L. & Vilens, A. 2010. Immigration and mental health. New York: Nova Science Publishers, Inc.

Sisäministeriö 2019. Turvapaikkaprosessia koskeva selvitys. Sisäministeriön raportti 27.6.2019. Viitattu 11.10.2020.
<https://intermin.fi/documents/1410869/3723692/Turvapaikkaprosessia+koskeva+selvitys+27.6.2019/60bd290f-ffbd-2837-7f82-25fb68fe172c/Turvapaikkaprosessia+koskeva+selvitys+27.6.2019.pdf/Turvapaikkaprosessia+koskeva+selvitys+27.6.2019.pdf>

Sisäministeriö 2019. Ulkomaalaislain muutoksilla torjutaan uusintahakemusten väärinkäyttöä. Sisäministeriön tiedote 26/2019. Viitattu 11.10.2020.
<https://valtioneuvosto.fi/-/1410869/ulkomaalaislain-muutoksilla-torjutaan-uusintahakemusten-vaarinkaytto>

Sisäministeriön www-sivut 2020a. Turvapaikanhakijat ja pakolaiset. Viitattu 8.9.2020. <https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>

Sosiaali- ja terveysministeriön www-sivut 2020. Kuntainfo: Alaikäisillä turvapaikanhakijoilla on oikeus lastensuojelun palveluihin. Viitattu 1.10.2020.
<https://stm.fi/-/kuntainfo-alaikaisilla-turvapaikanhakijoilla-on-oikeus-lastensuojelun-palveluihin>

Suomen Mielenterveysseura n.d. Opas maahanmuuttajien parissa toimiville. Viitattu 19.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen->

[moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-terveys-ja-hyvinvointi](https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-terveys-ja-hyvinvointi)

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2020a. Turvapaikanhakijoiden terveydenhuoltopalvelut. Viitattu 22.9.2020. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-terveydenhuoltopalvelut>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2020b. Turvapaikanhakijoiden terveys ja hyvinvointi. Viitattu 19.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/turvapaikanhakijat/turvapaikanhakijoiden-terveys-ja-hyvinvointi>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2020c. Mielenterveyden edistäminen. Viitattu 19.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/mielenterveys/mielenterveyden-edistaminen>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen www-sivut 2020d. Maahanmuuttajien mielenterveys. Viitattu 19.10.2020. <https://thl.fi/fi/web/maahanmuutto-ja-kulttuurinen-moninaisuus/maahanmuutto-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys>

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 5. uud. p. Jyväskylä: Gummerus.

Työ- ja elinkeinoministeriön www-sivut 2020. Vastaanottokeskukset ja niiden palvelut. Viitattu 22.9.2020. <https://kotouttaminen.fi/vastaanottokeskukset>

Vastaanottolaki. 2011. L 17.6.2011/746 muutoksineen.